

Sygn. akt II CK 582/04

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 kwietnia 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Iwona Koper (przewodniczący)

SSN Marek Sychowicz

SSA Dariusz Zawistowski (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa "P.(...)" Spółki Akcyjnej w P. uprzednio "R.(...)" Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w P.

przeciwko "J.(...)" Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w P.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 7 kwietnia 2005 r., kasacji strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 20 maja 2004 r., sygn. akt I ACa (...),

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w P. wyrokiem z dnia 18 listopada 2003 r. uwzględnił częściowo powództwo Spółki Akcyjnej P.(...) w P. i zasądził od strony pozwanej J.(...) Spółki z o.o. w P. na jej rzecz 592,90 zł oraz odsetki ustawowe od kwot 188.008,80 zł, 29.128,58 zł i 84.667,56 zł, zaś dalej idące powództwo o zapłatę kwoty 320.397,84 zł z odsetkami ustawowymi oddalił.

Sąd ten ustalił, że strony łączyła umowa handlowa zawarta w dniu 25 lipca 2002 r., na podstawie której strona powodowa wielokrotnie dokonywała na rzecz pozwanej spółki sprzedaży książek. Część z nich była zwracana, a strona powodowa za zwracany towar wystawiała faktury korygujące. W dniu 29 stycznia 2003 r., 7 maja 2003 r. i 5 czerwca 2003 r. strona pozwana dokonała kompensat należności wynikających z faktur VAT za zakupiony towar z fakturami korygującymi za zwrot książek. Jednocześnie dokonała wpłat przelewami bankowymi odpowiednio kwot 71.840,50 zł, 3.348,83 zł i 75.038,84 zł. Przy dokonywaniu wpłat w dniach 29 stycznia i 7 maja 2003 r. strona pozwana oznaczyła tytuł płatności jako „faktury według specyfikacji”, jednakże specyfikacji tej nie załączyła. Przy wpłacie w dniu 5 czerwca 2003 r. oznaczone zostały numery faktur, na poczet których dokonano tej wpłaty.

Strona powodowa wpłaty dokonane w dniach 29 stycznia i 7 maja 2003 r. zaliczyła na najstarsze nieuregulowane należności. Natomiast wpłatę z dnia 5 czerwca 2003 r. zaliczyła w pierwszej kolejności na fakturę VAT (...)/FA, a jej pozostałą część na fakturę (...)1/FA.

W ocenie Sądu I instancji zaliczenie przez stronę powodową dokonanych wpłat na najdawniej wymagalne należności nie mogło być uznane za skuteczne. Strona powodowa zgodnie z wymogami art. 462 k.c. winna była udzielić wpłacającemu pokwitowań. Skoro zaś ich nie udzieliła, a strona pozwana takich pokwitowań nie przyjęła, to stosownie do treści art. 451 § 2 k.c. mogła w późniejszym terminie żądać zaliczenia dokonanych przez siebie wpłat na poczet innych długów niż najdawniej wymagalne zadłużenia, na które wpłaty zarachowała strona powodowa.

Przy uwzględnieniu wszystkich dyspozycji strony pozwanej co do sposobu rozliczenia dokonanych przez nią wpłat, złożonych także później niż same wpłaty oraz przeprowadzonych kompensat w oparciu o zwroty towaru należało przyjąć, że strona pozwana uregulowała większość zadłużenia z faktur, które stanowiły podstawę dochodzonego pozwem żądania. Przemawiało to za zasądzeniem na rzecz strony powodowej jedynie należności wskazanych w wyroku z dnia 18 listopada 2003 r., a dalej idące powództwo, jako bezzasadne podlegało oddaleniu.

Sąd Apelacyjny po rozpoznaniu apelacji strony powodowej oddalił ją wyrokiem z dnia 20 maja 2004 r. U podstaw tego rozstrzygnięcia legła ocena, że Sąd I instancji wbrew ocenie skarżącego dokonał prawidłowo ustaleń faktycznych, nie przekraczając granic swobodnej oceny zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, co nakazywało Sądowi Apelacyjnemu podzielić te ustalenia i przyjąć je za własne.

Nieuzasadniony był także zarzut naruszenia prawa materialnego art. 451 k.c. Bezspornym było bowiem, że strona powodowa nie wystawiła pokwitowań, o jakich mowa w art. 451 § 2 k.c. W konsekwencji strona pozwana miała prawo, by skutecznie złożyć oświadczenie co do sposobu zarachowania wpłat z dnia 29 stycznia i 7 maja 2003 r. w terminie późniejszym, co uczyniła w piśmie z dnia 3 czerwca 2003 r. Skoro strona pozwana skorzystała z uprawnień do określenia sposobu zaliczenia spełnionego przez nią świadczenia, to nie mogło wchodzić w grę zastosowanie art. 451 § 3 k.c., którego naruszenie zarzucono w apelacji. Przesłanki stosowania tego przepisu mogłyby powstać w przypadku, gdyby strona pozwana odmówiła przyjęcia wystawionego przez stronę powodową pokwitowania i jednocześnie sama nie wskazała sposobu zarachowania własnej wpłaty.

W kasacji od wyroku Sądu Apelacyjnego opartej o podstawę naruszenia prawa materialnego (art. 393¹ pkt 1 k.p.c.) strona powodowa zarzuciła naruszenie art. 451 k.c. poprzez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie wyłącznie art. 451 § 1 i § 2 k.c. oraz pominięcie treści art. 451 § 3 k.p.c.

W oparciu o tę podstawę kasacyjną wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez uwzględnienie powództwa dodatkowo co do kwoty 229.027,34 zł wraz z odsetkami ustawowymi, ewentualnie jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wobec podstawy kasacji istotne znaczenie dla jej rozpoznania miała wykładnia treści art. 451 k.c. Zastosowanie tego przepisu wchodzi w grę, gdy dłużnik ma wobec tego samego wierzyciela kilka długów, a spełnione przez niego świadczenie nie wystarcza na zaspokojenie całej wierzytelności. Zachodzi w tym przypadku konieczność rozstrzygnięcia, na poczet którego z długów zaliczyć świadczenie dłużnika. O ile nie ustaliły tego strony stosunku zobowiązaniowego, sposób zaliczenia dokonanej przez dłużnika wpłaty określa art. 451 k.c. Przepis ten stwarza możliwość dokonania wyboru, który dług ma być zaspokojony w pierwszej kolejności dłużnikowi (art. 451 § 1 k.c.), z zastrzeżeniem, że dłużnik powinien wskazać dług, który chce zaspokoić przy spełnieniu świadczenia. W braku oświadczenia dłużnika z uprawnienia tego rodzaju może skorzystać wierzyciel (art. 451 § 2 k.c.), przy czym dłużnik sposobem wyboru dokonany przez wierzyciela nie jest związany, dopóki nie przyjmie pokwitowania wystawionego przez wierzyciela. Próba skorzystania przez wierzyciela z uprawnienia przewidzianego w art. 451 § 2 k.c. otwiera zatem dłużnikowi ponownie możliwość

wskazania długu, który on chciałby zaspokoić . Treść art. 451 § 2 k.c. nie pozwala natomiast przyjąć, że bierność wierzyciela, który mógłby skorzystać z uprawnienia przewidzianego w tym przepisie, lecz tego nie czyni powoduje, że dłużnik może nadal dokonywać wyboru, na poczet którego długu chce zaliczyć swoje świadczenie. Nadto wymaga podkreślenia, że przyjęcie takiej możliwości wiązałoby się z niekorzystnymi konsekwencjami dla pewności obrotu i podważeniem funkcji , które w tym zakresie spełnia regulacja przewidziana przez art. 451 k.c. Brak oświadczenia dłużnika, a następnie wierzyciela o sposobie zaliczenia dokonanej wpłaty zezwalałby dłużnikowi na decydowanie o zaspokojeniu wybranego przez siebie długu w dowolnie długim terminie i jednocześnie pozbawiał wierzyciela możliwości zaliczenia spełnionego już świadczenia na poczet jakiegokolwiek jego wierzytelności.

W uzasadnieniu wyroku z dnia 27 listopada 2002 r. (I CKN 1331/00) Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że między spełnieniem świadczenia przez dłużnika, który nie wskazał, na poczet którego z wielu długów dokonał zapłaty, a wystawieniem przez wierzyciela pokwitowania, o którym mowa w art. 451 § 2 k.c., winno zachodzić bezpośrednie następstwo czasowe. W przeciwnym razie należy zaś przyjąć, że żadna ze stron nie skorzystała z możliwości wyboru i wówczas długi podlegają zaspokojeniu według ustawowej reguły określonej w art. 451 § 3 k.c.

W rozpoznawanej sprawie bezspornym jest, że strona pozwana dokonując płatności w dniach 29 stycznia i 7 maja 2003 r. nie złożyła oświadczenia zawierającego stwierdzenie, które długi mają być zaspokojone. Także strona powodowa nie skorzystała z możliwości oznaczenia długu, na który zalicza otrzymaną wpłatę i nie wystawiła stosownego pokwitowania. Strona pozwana po spełnieniu świadczenia nie była już zatem uprawniona do wskazania sposobu zaliczenia wpłat. Wadliwa była zatem ocena Sądu Apelacyjnego, że uczyniła to skutecznie w piśmie z dnia 3 czerwca 2003 r. W sytuacji, gdy żadna ze stron nie oznaczyła sposobu zaliczenia wpłat dokonanych przez stronę pozwaną w dniach 29 stycznia i 7 maja 2003 r. stosownie do wymogów wynikających z brzmienia art. 451 § 1 i 2 k.c., podlegały one zaliczeniu według reguł określonych w art. 451 § 3 k.c.

Z tych przyczyn zawarty w kasacji zarzut naruszenia prawa materialnego art. 451 k.c. był uzasadniony i zaskarżony wyrok podlegał uchyleniu na podstawie art. 393¹³ § 1 k.p.c.